visat.

tardor 2022

Cap a un far que es diu Virginia Wolf

Xavier Pàmies

No m'ha fet por traduir Virginia Woolf, però em fa quasi tant respecte parlar de *Cap al far* com de la seva persona o de la seva obra. A diferència de traductors que alhora exerceixen de professors de traducció i escriuen articles sobre traducció, al llarg dels trenta-cinc anys que fa que treballo com a traductor literari m'he prodigat molt poc en comentaris sobre el meu ofici. Una de les poques excepcions ha sigut l'epíleg que els editors de *Cap al far* em van demanar que escrivís, al qual em remeto i del qual aprofitaré algunes de les idees principals.

Com dic a l'epíleg, el que s'ha escrit sobre Virginia Woolf i la seva obra té una amplitud colossal, i no es pot pretendre afegir-hi res de substancial si no s'és un gran especialista en la matèria, que no és el cas. *To the Lighthouse* té molt d'autobiografia –la família Ramsay és un fidel reflex de la seva pròpia família quan ella era jove–, i també molt d'evocació en clau psicològica d'uns pares dominants difunts amb qui sembla que la filla reti comptes i es reconciliï alhora. Els fets relatats se situen en una casa d'estiueig de la costa britànica, durant dos estius separats per un lapse de deu anys durant el qual té lloc la Primera Guerra Mundial. De les tres parts de què consta la novel·la, la primera transcorre al llarg d'un dia del primer estiu, la segona és un interludi en què la protagonista és la casa buida i la tercera també té lloc durant un dia del segon estiu, amb l'absència significativa d'alguns personatges que s'han mort.

L'esperit de l'obra, però, són les inquietuds existencials i artístiques de l'autora, que projecta en bona part en el personatge de la Lily Briscoe, una pintora soltera convidada tots dos estius a la casa per la família amfitriona. Pel que fa a l'existencialisme de la novel·la –indissociable de la voluntat de Woolf de construir una obra total–, l'autora va encavalcant sense transició les veus interiors de cada personatge per crear l'escenari d'un grup humà que no aconsegueix compartir els neguits que cada un dels individus carrega, sobretot a

causa de la rigidesa de les convencions. Aquest encavalcament de sentiments interiors, d'altra banda, es plasma formalment en una estructura de períodes amplis i fluids que constitueix la marca d'estil de Virginia Woolf. Estil i ritme, per a ella, són una sola cosa. En paraules seves: «L'estil és una cosa molt simple; és tot ritme. Si l'interioritzes és impossible que facis servir paraules inadequades. El ritme arriba molt més al fons que les paraules.» Finalment, però també molt important en la voluntat creativa de Virginia Woolf, hi ha un tret que es podria considerar pròxim a l'elisió narrativa, però que m'estimo més expressar així: Woolf no «explica» sensacions, sinó que en «crea».

Ara parlaré d'alguns aspectes de traducció; en primer lloc, del títol català, que difereix del de la traducció d'Helena Valentí amb la simple voluntat de desfer que es pugui interpretar *Al far* com a locatiu estàtic. A l'epíleg de la traducció se'n parla amb un mica més de detall.

Un altre element que cal tenir en compte traduint *To the Lighthouse* és l'ús de termes de funció cohesionadora que es repeteixen en diferents punts del text perquè el lector vegi aquesta mena de remissió com una fletxa que assenyala la correspondència amb el fragment de text on el terme ha aparegut anteriorment. La importància de detectar-les i de mantenir-los en la traducció, per tant, és clara.

Pot resultar interessant enumerar un grapat de solucions puntuals de traducció que conservo anotades. Des de fa temps treballo en un glossari d'equivalències anglès-català que vaig començar abans del 2009 apuntant-me-les al meu exemplar del diccionari bilingüe. Apuntar-te cada solució, sovint amb documentació inclosa, ocupa una estona curta. Actualment hi tinc 25.000 entrades, o sigui que hi dec haver dedicat com a mínim 25.000 estones curtes. Potser algú pot pensar que, si no m'hi hagués estat tantes estones, hauria pogut traduir més llibres. Això és segurament cert; però també és cert que, en els que he traduït ajudant-me d'aquest glossari, el resultat ha sigut molt més satisfactori que si no n'hagués disposat.

D'aquest glossari n'extrec uns quants exemples que volen ser il·lustratius de la meva manera de traduir, que posa la versemblança idiomàtica i el valor estètic per sobre de la literalitat:

–*active life* –el tràfec de la vida diària (I.17)

–*sarcastic brute* –burleta fastigós (dit una vegada per l'Andrew Ramsay d'en Charles Tansley, i una altra per en James Ramsay del seu pare)

–*painful ecstasy* –desfici anguniós (III.3) (íd. a *Dos dietaris verdaguerians inèdits*)

–*prejudices twisted into the very fibre of being* –prejudicis enquistats al moll de l'os de la persona (I.1)

–*blue haze* – calitja blava (íd. a *El vel de Maia*, de Marià Manent)

–*in June he gets out of tune*(«a version of the old rhyme about the cuckoo: In April he shows his bill / In May he sings all day [or 'he's here to stay'] / In June he gets out of tune / In July away he'll fly») –acabat el juny no canta el cucut (*Paremiologia catalana comparada* d'en Víctor Pàmies); quan comença a fer bo ja no sap cantar a to (rodolí inventat per ajustar-lo al context de *To the Lighthouse* on apareix; *cantar a to* és tradicional [*Ordinari o Manual per als curats* del 1568, per exemple])

–*their sight-seeing had been on a modest scale*–havien hagut de dosificar les visites turístiques (I.13) (cites de *dosificar* des del 1914 al CTILC, i *turista* i família des de c. 1900, de manera que no són anacronismes en la traducció)

–*pelt of jagged hail*–tamborinada de calamarsa (I.6) (íd. a *La punyalada* de Marià Vayreda)

–*[brows] pierced by no light of reason*–fronts inexpugnables a la llum de la raó (II.7)

–*red-hot poker*–(*Kniphofia spp*) kniphòfia; tritoma (Diputació de Barcelona, *Noms de plantes. Corpus de fitonímia catalana*, Termcat; del nom científic antic d'aquest gènere sud-africà); *asfòdel vermell (proposta de neologisme a *To the Lighthouse*, que posteriorment veig que és utilitzat a la traducció portuguesa de la Doris Goettems [«asfódelos vermelhos»]), *asfòdel vermell africà (opció més tècnica)

–*gold sprinkled waters*–escumeig d'aigües daurades (al·lusió a Zeus fecundador de Dànae en forma de pluja daurada, III.10) («escumeig daurat» en un poema mariner de Miquel Dolç)

–*he trembled on the verge of recognition* –va tenir una esgarrifança com si cregués reconeixe'ls (I.4)

Aquests exemples de solució de traducció són com els nusos i les passades de fil del revers d'un tapís. El traductor es permet de girar

un moment el tapís per mostrar-los, però compta i desitja que el lector de la traducció, quan agafarà el llibre, només en veurà l'anvers, una reproducció que ha volgut ser essencialment fidel a un original que l'autora volia que fos un reflex del seu propi esperit.